

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ ЭКСПЕРТИИ

шурои диссертатсионии 6D.KOA-51 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба диссертатсияи Давлатзода Одинашо Мухаббат дар мавзуи «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ рӯйи ихтисоси 1.5.21. Зоология

Комиссияи таҳлилии шурои диссертатсионии 6D.KOA-51 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар ҳаёти зерин: раис, доктори илмҳои биологӣ Каримзода А.И. ва аъзоёни комиссия – номзади илмҳои биологӣ Имонов М.Ш. ва номзади илмҳои биологӣ Саидов Н.Ш. бо қарори шурои диссертатсионии 6D.KOA-51 мувофиқи талаботи фасли 4-уми Низомномаи намунавӣ оид ба шурои диссертатсионӣ (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267, бо назардошти тағйиру иловаҳо аз 26 июни соли 2023, таҳти №295) ташқил карда шуд.

Комиссия дар асоси шинос шудан бо рисолаи номзадии Давлатзода Одинашо Мухаббат дар мавзуи «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо» аз рӯйи ихтисоси 1.5.21. Зоология ва муҳокимаи он чунин хулоса қабул намуд.

Рисолаи диссертатсионии номзадии Давлатзода О.М. актуалӣ мебошад ва дар он бори аввал таркиби намудии зараррасонҳо, хусусиятҳои биоэкологӣ, тарзи осебрасонӣ, таркиби намудии энтомоакарифагҳо ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. То ҳол оид ба ин мавзӯ таҳқиқоти илмӣ ба пуррагӣ гузаронида нашудааст. Мавзӯ ва рисолаи номзадии Давлатзода О.М. ба ихтисоси 1.5.21. Зоология мувофиқ буда, аз рӯйи он ба шуро қабул шудааст. Муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 1.5.21. Зоология ва самтҳои афзалиятноки илм дар ҷумҳурӣ мувофиқат мекунад.

банди 1: Таснифот (систематика). Тавсиф ва нишон додани организмҳо, таснифоти онҳо аз рӯйи воҳидҳои гуногуни таснифотӣ (таксонҳо), сохтори фенетикӣ, генетикӣ, морфометрии воҳидҳои таснифотӣ (таксонҳо); банди 2: Фауна (фаунистика). Таркиби намудӣ, сохтор ва динамикаи маҷмуи фаунавӣ (фаунистика) аз лиҳози назариявӣ - типологӣ, манзаравӣ - ҷуғрофӣ; банди 4: Морфология. Шакл ва сохти зоҳирии ҳайвонот дар инкишофи фардӣ (онтогенез) ва таърихӣ (филлогенез); банди 5: Экологияи фардҳо, популятсия ва ҷамъоҳо. Таъсири омилҳои гуногуни муҳит (табӣӣ ва антропогенӣ), қонуниятҳои воқуниши ҳайвоноти гуногуни гурӯҳҳои систематикӣ ба ҷузъиёти биотикӣ ва абиотикӣ дар шароити биогеосеносҳо, ҷанбаҳои амалии экологӣ (муҳофизат ва истифодаи оқилонаи ҳайвонот).

Мавзуи диссертатсионии Давлатзода О.М. мубраму муҳим буда, ба омӯзиши «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо» бахшида шудааст. Натиҷаҳои диссертатсия пурра бо мақсад ва вазифаҳои гузошташуда мувофиқат мекунад.

Соҳаи боғдорӣ дар пешрафти иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти муҳим дошта, он имконоти бозори дохилӣ ва иқтидори содиротиро таъмин намуда, боиси ташкили ҷойҳои доимии кор барои сокинони мамлакатамон мегардад. Дар баробари дигар соҳаҳои кишоварзӣ анорпарварӣ низ яке аз самтҳои асосии соҳаи боғдории кишвар буда, аз ҷиҳати таъмини аҳоли бо озуқаворӣ, афзун гардонидани имкониятҳои содиротии мамлакат мавқеи муайяноро ишғол менамояд.

Бо назардошти хусусиятҳои истеъмоли ва содиротии анор Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тавачҷуҳи хоссаеро ба рушди соҳаи анорпарварӣ равона кардаанд.

Ҳашарот ва канаҳои зараррасони растаниҳои субтропикӣ, аз ҷумла буттаи анор дар Тоҷикистон пурра омӯхта нашудааст. Аз ин сабаб таркиби намудии зараррасонҳо, дар ноҳияҳои барои парвариши анор шароити мусоиддошта, омӯзиши амикро тақозо менамояд. Барои баланд бардоштани ҳосилнокии растаниҳои кишоварзӣ аз ҷумла анорбоғҳо дар баробари андешидани дигар чораҳо, ин сари вақт пешгири кардани анорбоғҳо аз ҳашароту канаҳои зараррасон махсуб меёбад.

Бо ин мақсад унвонҷӯ мавзуи «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони яке растаниҳои флораи Тоҷикистон анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо»-ро интихоб намудааст, ки дар он масоили муҳими соҳаи зоология, омӯзиши таркиби намудии зараррасонҳо, хусусиятҳои биоэкологӣ, осебрасонӣ, паҳншавӣ, таркиби намудии энтомоакарифаҳо ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо мавриди муҳокима ва омӯзиш қарор гирифтааст.

Мақсади таҳқиқот. Омӯхтани ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор, хусусиятҳои биоэкологӣ, осебрасонӣ ва паҳншавии онҳо, коркарди чораҳои мубориза бар зидди зараррасонҳои анор, инчунин муайян намудани намудҳои ғоидаовар (энтомоакарифаг)-ҳо ба ҳисоб меравад.

Навгони илмӣ таҳқиқот. Дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ (води Вахш) бори аввал таркиби намудии ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор муайян карда шуда, хусусиятҳои биоэкологӣ, марҳилаи осебрасонӣ, махсусияти ғизогирӣ ва паҳншавии зараррасонҳои асосии анор муқаррар карда шуд.

Аз ҷониби унвонҷӯ фенология ва осебпазирии навҳои анор аз оташаки анор – *Euzophora punicaella* Morr., фенология ва зараррасонии ширинчаи анор – *Aphis punicae* Pass., зараррасонии кирмаки Комсток – *Pseudococcus comstocki* Kuw. сафедболаки тамоку ё пахта – *Bemisia tabaci* Genn. гамбусаки зарарнок – *Polyphylla adspersa* Motsch., тӯронӣ – *Epicometis turanica* Peitt. гарданкутоҳ – *Capnodis tenebricosa* Ol., канаи сурхи мевагӣ – *Panonychus ulmi* Koch., тортанакканаи муқаррарӣ –

Tetranychus urticae Koch., канаи анор – *Tenuipalpus punicae* Prit. Et. Bak., ҳамчунин, сафедболаки тамоқу ё пахта – *Bemisia tabaci* Genn. паҳнкунандаи касалиҳои занбӯруғии анор ошкор карда шуд.

Нахустин маротиба таркиби намудии энтомоакарифагҳо ва нақши баъзе аз намудҳои онҳо дар танзими шумораи ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор аниқ карда шуд. Рӯйхати таксономии онҳо тартиб дода шуда, ҳамзамон самаранокии усулҳои мубориза (биологӣ, кимиёвӣ, агротехникӣ ва механикӣ) бар зидди зараррасонҳои анор таҳия, коркард ва муайян карда шуданд.

Аҳамияти назариявӣ ва илмию амалии таҳқиқот. Маводи диссертатсия ба омӯзиши зараррасонҳои анор – *Punica granatum* L. бахшида шудааст. Бояд қайд намуд, ки дар ҳудуди Тоҷикистони Ҷанубӣ то ба имрӯз оид ба зараррасонҳои анор таҳқиқоти амиқ анҷом нашуда, маълумотҳо пурра нестанд. Муҳимии кор дар он зоҳир мегардад, ки бори аввал оид ба таркиби намудии зараррасонҳои анор ва энтомоакарифагҳои онҳо маълумотҳо ба даст оварда шудааст. Самаранокии инсектисидҳо ва акаритсидҳои нав нишон дода шудааст. Ошкор намудани махсусияти гизогирии зараррасонҳо барои коркарди дурнамои усулҳои мубориза тавсия карда мешаванд.

Дар натиҷаи омӯзиш, биология ва осебрасонии зараррасонҳои асосии анор (отаҳои анор – *Euzophora punicaella* Morr., ширинчаи анор – *Aphis punicae* Pass., тортанакканаи муқаррарӣ – *Tetranychus urticae* Koch. ва ғайра) ва роҳҳои муҳофизати анор аз ин зараррасонҳо пешниҳод карда шудааст, ки аз он анорпарварон метавонанд дар амал истифода баранд. Натиҷаҳои таҳқиқот барои истифода дар раванди тадриси фанҳои энтомологияи умумӣ, энтомологияи кишоварзӣ, ҳимояи растаниҳо, таҷрибаомӯзии таълимии саҳроӣ дар факултетҳои биологӣ ва кишоварзии Муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ тавсия карда мешаванд.

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Диссертант шахсан дар таҳияи нақша ва барномаи таҳқиқот, ҷамъоварӣ ва коркарди мавод, гузаронидани таҳлили коркарди оморӣ ва интерпретатсияи натиҷаҳои бадастомадаи таҳқиқот, иштирок намуда, таркиби намудии маҷмуи зараррасонҳои анорро муайян намудааст. Таҳлил ва ҷамъбасти маълумотҳои бадастовардашуда, навиштани мақолаҳо ва таҳияи рисолаи илмӣ аз ҷониби муҳаққиқ мустақилона иҷро шудааст.

Унвонҷӯ ҳангоми иҷрои рисола дар асоси таҳқиқотҳои гузаронида 30 – мақола, аз ҷумла 6 – мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 24 – фишурда ва мақола дар маҷаллаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ ба таърифи расонидааст. Нашри натиҷаҳои диссертатсия пурра ба талаботи пешниҳодгардида ҷавобгӯй мебошад.

Натиҷаҳо ва нуктаҳои навии илмӣ барои ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифро нишон медиҳанд. Аз ҷониби унвонҷӯ бори аввал ҳашарот ва канаҳои зараррасонҳои анор дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст, ки дар маҷмуъ онҳо ба 38 намуд 2 синф, 6 қатор, 17 оила ва 28 авлод мансуб мебошанд.

Унвончӯ дар диссертатсия оид ба таркиби намудӣ, хусусиятҳои биоэкологии баъзе намудҳо, махсусияти ғизоғирӣ, тарзи осебрасонӣ, марҳила ва паҳншавии зараррасонҳо, инчунин оиди таркиби намудии намудҳои ғоидаовар (энтомоакарифаҳо) ва усулҳои мубориза бар зидди зараррасонҳо маълумот пешниҳод кардааст. Унвончӯ муайян намудааст, ки аз ҳама бештар оташаки анор – *Euzophora punicaella* Morr., ширинчаи анор – *Aphis punicae* Pass., мевахӯраки себ – *Cydia pomonella* L., кирмаки Комсток – *Pseudocaccus comstocki* Kuw., гамбусаки гарданкӯтоҳ – *Capnodis tenebricosa* OL., гамбуски хартумчадори сермӯй – *Polydrosus pilifer* Hoch., сафедболаки тамоку ё пахта – *Bemisia tabaci* Gen. ва тортанакканаи муқаррарӣ – *Tetranychus urticae* Koch. ба анор осеб мерасонанд.

Зимни таҳқиқот 24 намуди энтомоакарифаҳои зараррасонҳои анор аз ҷониби унвончӯ муайян карда шудаанд. Унвончӯ Давлатзода О.М. дар сатҳи баланди илмӣ вазифаҳои дар пеш гузоштаи худро иҷро намуда, натиҷаҳои аз нигоҳи илмӣ ва амалӣ асоснок ба даст овардааст. Натиҷаҳои бадастовардашудаи унвончӯ бозғатимод буда, аҳамияти илмӣ ва амалӣ доранд. Натиҷаҳои дар диссертатсия дарҷ гардида дар конференсияҳои сатҳи байналмилалӣ чумхуриявӣ ва семинарҳои илмӣ гузориш ва муҳокима карда шудаанд.

Комиссияи экспертӣ диссертатсияи Давлатзода Одинашо Муҳаббатро дар мавзӯи «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ рӯйи ихтисоси 1.5.21. Зоология таҳлил ва баррасӣ намуда, дар асоси банди 60 Тартиби додани дараҷаи илмӣ.

ҚАРОР ҚАРД

1. Диссертатсияи Давлатзода Одинашо Муҳаббат «Ҳашарот ва канаҳои зараррасони анор (*Punica granatum* L.) дар қисмати Тоҷикистони Ҷанубӣ ва усулҳои мубориза бар зидди онҳо» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ рӯйи ихтисоси 1.5.21. Зоология, дар шурои диссертатсионии 6D.KOA-51 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои ҳимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи экспертӣ муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ – таҳқиқотиашон, ба ихтисоси 1.5.21. Зоология мувофиқат дорад ба ҳайси муқарризони расмӣ пешниҳод менамоем.

- Мирзобаҳодур Шаҳноза Раҳмон – доктори илмҳои биологӣ профессор, мудири кафедраи зоология ва физиологияи одаму ҳайвоноти факултети биология ва химияи Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров;

- Қодирзода Фирдавс Тағойбек – номзади илмҳои кишоварзӣ, дотсент муовини директори Институти ҳифзи растаниҳои Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон;

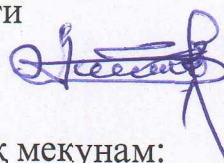
3. Ба сифати муассисаи пешбар Институти зоология ва паразитологияи ба номи Е.Н. Павловскийи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон тавсия дода шавад.

4. Барои ҷой намудани эълон оид ба ҳимояи диссертатсия дар сомонаҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон розигӣ дода шавад.

5. Барои ҷопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис (100 адад) ва ирсол гардонидани он ба суроғаҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои биологӣ, профессори
кафедраи физиологияи одам ва ҳайвоноти
ба номи академик, Сафаров Ҳ.М. ДМТ

Каримзода А.И.

Имзои д.и.б., Каримзода А.И.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДМТ

Шодихонзода Э.Ш.

Суроға: Индекс, 734025 шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17. Телефон:
(+992-37) 221-62-25; (+992-37) 227-15-10 Факс: (+992-37) 227-15-10; E-mail:
info@tnu.tj

“ 22 ” 09, соли 2026

Аъзоёни комиссияи экспертӣ:

номзади илмҳои биологӣ, дотсент
мудирӣ кафедраи зоологияи факултети
биологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ
Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни

Имонов М.Ш.

Имзои н.и.б., Имонов М.Ш.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДОТ

Кодирзода С.

“ 23 ” 09, соли 2026

номзади илмҳои биологӣ, Ҳамоҳангсози лоиҳаи
«Муҳофизати интегратсионии растаниҳо аз
зараррасонҳои зироатҳои кишоварзӣ»-и
Созмони кишоварзӣ ва озӯқаворӣ
Созмони Милали Муттаҳид (ҶАО, СММ)
дар Тоҷикистон

Саидов Н. Ш.

“ 23 ” 09, соли 2026